

240. Nadere vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1907.

gehouden. Hij aanvaardt, indien ik het wel begrepen heb, beide, indien zijn zelfstandigheid maar ongerept blijft.

Het zij mij vergund hier de meening uit te spreken, dat een parlementaire enquête niet tot het gewenschte doel zou kunnen voeren, o. a. op dezen practischen grond, die speciaal geldt voor ons, leden van de Eerste Kamer, dat dan de commissie uitsluitend zou worden samengesteld uit leden van de Tweede Kamer, hoewel zij toch wel degelijk ook door de Eerste Kamer dient overwogen te worden. Ik zou willen vragen: Hebben wij bijkens de *Handelingen* der laatste jaren blijken gegeven van mindere belangstelling, mindere ernstige of zaakkundige behandeling? Om nu alleen maar het blijvend gedeelte te memorieren. Is zulks vol te houden na den uitslag der laatste verkiezingen? Vormen wij in de Eerste Kamer niet eigenlijk het blijvend gedeelte, dat niet veronachtzaamd mag worden? En desondanks zou de zaak dus geheel en al uitsluitend in een onderonsje van de Tweede Kamer worden behandeld? Met allen eerbied voor de kennis en de kolossale werkkraft, — waarop schijnt gerekend te mogen worden van de leden van de Tweede Kamer ook voor dergelijke taak, ondanks zij met werk overladen zijn — zou ik gelooven, dat wij als Eerste Kamer ons dan daarbij maar niet voetstoots behoorden neer te leggen. M. i. moeten niet enkel leden der Staten-Generaal, maar ook andere bevoegde kenners van ons Staats- en legerwezen gekozen worden.

Men zij ruim in het bepalen der kringen waaruit de leden behooren gekozen te worden.

Ook uit de wijze van samenstelling blijke, dat werkelijk hier getracht is geworden het volk onpartijdig in te lichten over toestanden, die, naar veler meening — en ook naar de mijne — dringend verbetering eischen.

De heer **Staal**: Mijnheer de Voorzitter! Ook mijnerzijds een woord van hartelijk welkom aan den Minister, met wiens voornemens — die hij in deze begrooting heeft ontwikkeld — ik mij over het algemeen volkomen kan vereenigen. Gaat de Minister dan ook verder bij zijn beleidwerk langs de lijnen, die hij bij de behandeling in de andere Kamer als hoofdlijnen voor zijn beleid heeft aangegeven, dan zal ik hem gaarne en van harte steunen.

Onder deze omstandigheden, Mijnheer de Voorzitter, bestaat er voor mij eigenlijk geen aanleiding om bij de behandeling van deze begrooting in verdere beschouwingen te treden. Ik moet echter op een enkel punt de aandacht vestigen. Bij de behandeling van deze begrooting in de Tweede Kamer is door den heer Duymaer van Twist de opmerking gemaakt, bij de bespreking van de zaak der hoogere bevelvoering, dat deze Minister in deze zaak heel wat meer blijk van activiteit gaf dan zijn voorganger; de spreker drukte zich zoo uit: „dat deze zaak den Minister Staal betrekkelijk onverschillig was. Althans de drang om tot een regeling der hoogere bevelvoering te komen stond bij 's Ministers ambtsvoorganger niet zoo op den voorgrond als thans het geval is.” En in het Verslag dezer Kamer tref ik de volgende zinsnede aan: „Eenige leden waren van het nut van dezen maatregel zoozeer overtuigd, dat zij zich afvroegen, waarom hij niet eerder was genomen en er zoo langen tijd gewacht was, alvorens hij werd voorgesteld.”

Ook hier dus een verwijt aan 's Ministers voorganger, en nu meen ik het toch voor den voorganger van Zijn Excellentie te moeten opnemen.

Wat was het geval? Toen 's Ministers onmiddellijke ambtsvoorganger aan het bewind kwam, heeft hij bij zijn eerste begrooting precies hetzelfde gezegd als deze Minister. Hij deed van zijn voornemen blijken om de hoogere bevelvoering anders te regelen en zelfs geheel op de wijze waarop deze titularis het voorstelt te doen.

's Ministers voorganger is voorts onmiddellijk aan het werk gegaan. Maar nu is het voorbereiden van zulk een reorganisatie geen zaak van één dag; integendeel, daar is zeer veel aan verbonden. Maar in ieder geval, Zijn Excellentie zal op zijn Departement de vruchten van den arbeid van zijn voorganger ook in deze zaak hebben moeten vinden en nu is het de vraag, of de Minister zich met het ontwerp van zijn voorganger, voor zoover het gereed kwam, vereenigen kan of niet. In het eerste geval is hij een heel eind verder; hij kan dan vlag voortgaan. In het laatste geval zal het toch voor hem van groot nut zijn,

dat hij concreet de zaak op een bepaalde wijze uitgewerkt voor zich heeft. Ook al kan hij zich dan niet in alle opzichten met het gereed liggend ontwerp vereenigen, het kan toch een leidraad zijn voor den gedachtengang over een eigen ontwerp.

Ik meen dus in de eerste plaats: dat 's Ministers voorganger wel degelijk ter zake actief is geweest, al is daarvan naar buiten niet kunnen blijken, en is in de tweede plaats: dat de Minister bij den arbeid van deze zaak zal staan op de schouders van zijn voorganger.

Nu zou men kunnen beweren, dat de Minister in één opzicht vlugger werkt, omdat hij na aanneming van deze begrooting al dadelijk tot de aanstelling van een bevelhebber van het veldleger kan overgaan.

Mijnheer de Voorzitter! Onafhankelijk van beschouwingen over deferentie tegenover de Kamer kan de Minister dat niet. Natuurlijk wel in den zin van de comptabiliteit. Het geld komt op de begrooting voor en wordt deze begrooting, wat ik van harte hoop, straks aangenomen, dan zal uit comptabel oogpunt geen bezwaar bestaan tegen de aanstelling van een commandant van het veldleger.

Maar er is een ander bezwaar om dat onmiddellijk en zelfs vooreerst te doen. Wanneer de Minister dezen titularis aanstelt, moet dat zijn op een zeer duidelijk omschreven instructie, anders zou de man geen activiteit hebben en geen reden van bestaan. De Minister zou den man dien hij op het oog heeft *aan kunnen wijzen*, en aanvankelijk op zijn Departement nemen om werkzaam te zijn bij de verdere regeling en inrichting der instructiën — als tijdelijk ambtenaar dus —, maar dat is niet noodig en ik zou het nog aleen duren ambtenaar vinden.

De voorganger van dezen Minister van Oorlog gaf er dan ook de voorkeur aan om dit werk zelf te doen, met behulp van de werkkraften waarover hij reeds kon beschikken.

Ik gun den Minister echter van harte nieuwe medewerkende krachten, maar *als commandant van het veldleger* zal hij den persoon, dien hij begeert daarvoor te bestemmen, niet dadelijk kunnen aanstellen. Er is daarvoor een zeer eenvoudige reden.

Wanneer een bevelhebber van het veldleger wordt benoemd, zal hij een bepaalde instructie moeten hebben, want hij zal gezag moeten uitoefenen en dat gezag is thans geheel of ten deele in handen van anderen. De inspecteurs zijn op dit oogenblik tevens chef van hun wapen en hebben als zoodanig bevoegdheden, die bij het optreden van den commandant van het veldleger natuurlijk geheel of ten deele zullen moeten overgaan in diens handen. Men kan hem dus niet doen optreden zonder tevens de instructiën van die andere autoriteiten te hebben gewijzigd — en dit staat vast: de instructiën van eenige ondergeschikte autoriteiten daargelaten, zal men eerst tot vaststelling en uitvoering van de instructie van den commandant van het veldleger kunnen komen, nadat de instructiën van alle hoofdautoriteiten en zelfs de organisatie van het Departement van Oorlog in verband daarmee zijn gewijzigd.

Dat alles moet gaan *aus einem Guss*, anders zou men den toestand krijgen dat een zelfde bevoegdheid over een zelfden persoon was in handen van verschillende autoriteiten, en ik behoef niet te zeggen tot welke verwarring dit aanleiding zou geven en dat dit geen dag zou kunnen duren. Ziedaar wat ik meende aan 's Ministers onmiddellijken ambtsvoorganger verschuldigd te zijn, ten einde aan te toonen dat hij *wel* ter zake actief is geweest. De tegenwoordige Minister zal nog niet zóó spoedig de zaak in orde kunnen maken, als sommige leden der Kamer schijnen te hebben gedacht. Van het nemen van een *maatregel* is dan ook nog geen sprake, maar alleen van een *voorstel* dat de Minister nader zal hebben uit te werken.

Tot de opmerking die ik nu ga maken, vind ik aanleiding in hetgeen door den Minister is aangevoerd in zijn Nota van Antwoord, met betrekking tot het gestelde in § 6 van het Verslag dezer Kamer, en dat, naar ik vermoed, het min of meer raadselachtige dat men in zijn uitingen in de Tweede Kamer heeft aangetroffen, voor de meeste leden niet tot klaarheid zal hebben gebracht.

Ik heb — niet het minst in mijn vorige betrekking — de overtuiging gekregen dat zeer vele leden der Kamer zich geen juist beeld vormen van en ook geen juist inzicht hebben in de taak en de werkzaamheid onzer strijdkraften bij en na mobi-

240. Nadere vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1907.

lisatie, hetzij in geval van oorlog, hetzij in geval van handhaving der neutraliteit.

Nu is het naar mijn meening van het meeste belang, dat de leden van de Vertegenwoordiging dit oordeel en dat inzicht wel krijgen.

Tot nog toe zijn deze zaken over het algemeen zeer geheimzinnig behandeld en men kan daarbij dan ook niet de openbaarheid betrachten. Hiervan is dan ook het gevolg, dat menigeen onkundig is van de regelingen waarvan hij kundig moet zijn, wil hij medewerken, zooals voor de leden der Kamer het geval is, tot beslissing over belangrijke regelingen die van invloed zullen zijn bij hetgeen gebeuren moet bij en na eventuele mobilisatie. Ik noem als zoodanig: de commandoverdeeling in vredes- en in oorlogstijd, de quaestie van het bevelhebberschap van het veldleger, de Stelling van Amsterdam, waarbij de vraag ter sprake komt van het nut dier Stelling en of die Stelling in de eerste plaats moet afgewerkt worden dan wel of aan de verbetering van de kustversterkingen de voorkeur moet worden gegeven; verder het blijvend gedeelte, voor zoover dat heeft te maken met de mobilisatie, en ook het geval dat door den Minister bedoeld is in „ad § 6” van zijn Nota van Antwoord.

Omtrent al deze aangelegenheden zal de Kamer alleen dan met kennis van zaken een beslissing kunnen nemen, wanneer zij volkomen op de hoogte zal zijn van hetgeen bij de mobilisatie en na de mobilisatie door onze strijdkrachten zal moeten worden verriicht.

Ik meen, dat nu eenmaal openbare bespreking van deze aangelegenheid niet mogelijk is, al is men nu niet meer zóó bang voor eenige openbaarheid als vroeger, en dat zij ook niet enkel bij één of meer geheime nota's kan worden afgedaan. Het is m. i. niet alleen wenschelijk, maar beslist noodig, dat de Regeering in comité-generaal een overzicht geve van de strategische grondslagen waarop naar haar meening de handelingen onzer strijdkrachten moeten berusten in geval van oorlog of van handhaving der neutraliteit, en waarop dan ook de voorbereidende maatregelen gegrond moeten zijn die worden genomen in vredestijd.

Mocht het initiatief tot een dergelijke behandeling in comité-generaal niet door den Minister genomen worden, dan zal ik te zijner tijd zelf daartoe het voorstel doen. Natuurlijk wensch ik niet, dat Regeering en Kamer zich thans reeds over dit denkbeeld zullen uitspreken; het zal van zelf ter sprake komen, wanneer er een of andere belangrijke quaestie aan de orde komt. Ingeval op mijn denkbeeld zal worden ingegaan, zou de Minister tijd voor voorbereiding behoeven, en omdat ik den Minister niet zou willen overvallen, breng ik dit punt thans ter sprake.

Ik zou hier voor mij zelf kunnen eindigen, indien ik niet wilde antwoorden op eenige opmerkingen van den vorigen spreker.

Ik ben van oordeel dat de bevelhebber van het veldleger niet alleen administratief, maar geheel en al onder de bevelen van den Minister van Oorlog moet blijven. Dit kan zelfs bij onze staatkundige regeling niet anders. De Minister van Oorlog dekt met zijn verantwoording allen die tot het leger behooren en is verantwoordelijk voor het geheele legerbestuur tegenover de Kroon en de Volksvertegenwoordiging; er kan als legerautoriteit geen zelfstandig persoon naast hem bestaan.

Bij onze staatkundige verhoudingen is het eenvoudig onmogelijk, mijns inziens, dat een bevelhebber van het veldleger niet in vredestijd zou staan onder de bevelen en het gezag van den Minister van Oorlog.

Ik zou voorts tegen een instructie bij de wet zijn, omdat die niet anders dan belemmeringen zou kunnen opleveren. Ik zal hierover thans niet veel spreken, omdat mijns inziens in den eersten tijd toch van vaststelling bij de wet der instructiën geen sprake kan zijn.

Wie ooit heeft medegewerkt aan de samenstelling van dergelijke instructiën weet, dat men daarbij alles wel in theorie voor zich ziet, doch van de werking in de praktijk nog geen zekerheid heeft. Eerst moet het geheele raderwerk in gang zijn, om te kunnen zien of er niet een mikmak of een gebrek is. Wanneer de Minister de instructiën zal gemaakt hebben voor den nieuwen toestand zal er eerst een proef in de praktijk mede genomen moeten worden vóór dat er sprake van kan zijn de instructiën bij de wet vast te stellen.

Wat de opmerking van den vorigen spreker betreft, dat

sedert twee jaar de vermeerdering van het aantal luitenanten bij de artillerie opvallend was, moet ik aantekenen, dat de Minister van Oorlog van die jaren zich daarvan niet bewust is. Hij was echter gebonden aan de organisatie en zou dus eerst die organisatie hebben moeten veranderen, wat een heel werk is, waartoe op dat oogenblik niet kon worden overgegaan.

De heer van Lamsweerde: Mijnheer de Voorzitter! Ofschoon ik niet van plan was te spreken, meen ik onmogelijk te kunnen zwijgen na hetgeen de vorige spreker heeft gezegd. Namelijk dat in het Verslag van deze Kamer een zinsuede voorkwam, waaruit men de beschuldiging zou kunnen afleiden, dat de voorganger van dezen Minister minder actief was geweest. Ik kan den geachten spreker mededeelen, dat hij die zinsuede niet begrepen heeft. Het betreft hier iets, dat in mijn afdeeling is gezegd. Ik kan den geachten spreker verzekeren, dat in de Commissie van Rapporteurs bij de vaststelling van het Verslag zóó streng de geest heeft voorgezet om alles weg te laten wat als een goed- of afkeuring van het beleid van den vorigen Minister zou kunnen worden beschouwd, dat wij soms zelf meenden belachelijk voorzichtig te zijn. Deze zinsuede schijnt den geachten afgevaardigde tot de meening gebracht te hebben als oordeelde men, dat de voorganger van dezen Minister reeds den bedoelden maatregel had behooren te nemen. Ik kan dit begrijpen en daarom ben ik een uitlegging schuldig.

De leden dezer afdeeling redeneerden aldus: Van alle kanten heeft men op dien maatregel aangedrongen. Waarom heeft men dezen maatregel niet eerder genomen? Vermoedelijk zijn er ernstige bezwaren tegen geweest, die wij echter niet kennen. Men hoopte door dit in het Verslag op te nemen, te vernemen welke de redenen waren, waarom deze maatregel niet eerder was genomen, maar had daarbij niet het oog op dezen noch op eenigen anderen voorganger van dezen Minister.

De heer van Rappard, Minister van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Ongaarne zou ik willen, dat ik, waar ik voor het eerst het woord voer in deze Vergadering, begon met iets anders dan mijn dank uit te spreken voor de welwillende wijze, waarop ik hier ontvangen ben. Dit is geen ijdel woord en geen zwakke nagalm op het verslag en op het daarop in de Nota gegeven antwoord, maar het is inderdaad waar gemeend, niet alleen omdat het persoonlijk aangenaam is en zelfs minder om die reden, maar vooral omdat voor mij de vaste overtuiging bestaat dat op die wijze, wanneer er een begin van vertrouwen mag worden ondersteld, er de samenwerking zal ontstaan, die door mij zoo hoogst noodig geacht wordt, en zelfs onmisbaar om tot een vruchtbaar resultaat te komen voor welken Minister ook en voor den Minister van Oorlog misschien in het bijzonder.

Ik heb te meer gemeend in dezen geest een woord vooraf te mogen spreken, omdat ik wel begrijp dat, waar ik voor mij meende dat met de maatregelen die ik in het vooruitzicht stelde bezwaarlijk gewacht kon worden, toch juist de eenigszins snelle gang van zaken een vermoeden moest doen ontstaan, alsof men hier te doen had met eenigszins wilde maatregelen, al zou niets mij onaangenamer zijn dan zulke indruk.

Daarom wensch ik aan dit korte inleidingswoord dit toe te voegen, dat ik inderdaad in deze niet beschuldigd kan worden van eenige wildheid te beoogen, omdat wat ik hier voorstelde de vrucht is van wat ik lang overdacht had, en na in verschillende betrekkingen tal van jaren te zijn werkzaam geweest, werkelijk meende te moeten achten van hoog belang voor het leger.

De wensch om wild te zijn, in hoe geringe mate ook maar, bij hetgeen ik aan de Staten-Generaal wensch voor te stellen, ligt zóó ver van mij, dat ik niet kan nalaten met een enkel woord te schetsen wat ik meen dat mijn gedragslijn in deze moet zijn, wat mij te gemakkelijker is, omdat ik daarvoor slechts met geringe wijziging enkele woorden heb aan te halen, die ik eens gehoord heb van een redenaar die door mij zeer hoog geacht wordt. Het is dit, dat ik voornemens ben in mijn opreden in het oog te houden, dat er moet gewerkt worden rustig, zonder overhaasting, maar onvermoeid, vol vertrouwen en eenvoudig doende wat plicht en verantwoordelijkheid voorschrijven.

Wanneer ik nu kom tot hetgeen door de geachte sprekers is